

Cezary Obracht-Prondzyński, Tomasz Rembalski

Noty wydawnicze

Acta Cassubiana 14, 357-386

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Tomasz Rembalski
Cezary Obracht-Prondzyński

Noty wydawnicze

Bibliografia Pomorza Gdańskiego czasów „Solidarności” (1980–1981), opr. zespołowe, t. 1-2, Gdańsk 2010, wyd. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku, seria: *Pomorskie Bibliografie*, t. 1 – ss. 446, t. 2 – ss. 367

Gdańska biblioteka zaczęła w ostatnim czasie nadrabiać ogromne zaległości w dziedzinie opracowania bibliograficznego naszego regionu. Bardzo dobrze się stało, że ukazały się dwa tomy poświęcone wyjątkowo ważnemu okresowi w dziejach Pomorza, czyli latom „wiosny Solidarności”. W tomie pierwszym znalazły się działy: ogólny, środowisko geograficzne, problemy ludnościowe, etnografia, zagadnienia gospodarcze i społeczno-polityczne, zaś w tomie drugim: zagadnienia prawno-administracyjne, kwestie medyczne, nauka, oświata i kultura, językoznawstwo, dział poświęcony literaturze, sztuce, zagadnieniom wyznaniowym i kulturze książki.

Ewa Czerniakowska, *Bernard Zygmunt Miłski (1856–1926) jako obrońca języka polskiego w Gdańsku (w 110. Rocznicę gdańskiego wydania „Krzyżaków”)*, Pruszcz Gdański 2010, Wydawnictwo „Jasne”, ss. 20

Broszura poświęcona zasłużonemu redaktorowi „Gazety Gdańskiej” Bernardowi Zygmuntowi Miłskiemu, którego misją życiową była troska o zachowanie języka polskiego oraz obrona przed germanizacją. W publikacji znalazły się ilustracje i bibliografia.

Johannes Goedeke, *Ich durfte überleben / Pisane mi było przeżyć*, Schriftenreihe „Wahrheit und Zeugnis”, Nr. 11 / Seria pism „Prawda i Świadectwo”, nr 11, hrsg. vom Adalbertus-Werk e.V. Bildungswerk der Danziger Katholiken / Düsseldorf 2010, wyd. Stowarzyszenie Św. Wojciecha T.Z. Towarzystwo Oświatowe Gdańskich Katolików, ss. 272

Wspomnienia ks. Johannesa Goedeke, pochodzącego z okolic Gdańska, zacnego człowieka i duchownego katolickiego, zasłużonego dla pojednania polsko-niemieckiego. Swymi wspomnieniami ks. Goedeke sięga młodości swych rodziców, a więc końca XIX i początku XX wieku, a kończy na roku 2005. W książce zamieszczono kilka reprodukcji dokumentów i fotografii z archiwum duchownego, który zmarł w 2012 roku w Niemczech, gdzie przebywał od 1950 roku, tj. od powrotu z niewoli radzieckiej.

Edwin Franciszek Kozłowski, *Dawne dobra rycerskie w gminie Stara Kiszewa w powiecie kościerskim*, Sopot 2010, wyd. Wydawnictwo POMOSSAP przy Oddziale Gdańskim Stowarzyszenia Autorów Polskich, ss. 26 + 1 nlb.

Niewielka broszura poświęcona dziejom Starej Kiszewy i jej okolicom, zawierająca krótkie omówienie najwybitniejszych postaci związanych z tym regionem. Zamieszczono tu ważniejsze pozycje bibliograficzne oraz posłowie Stanisława M. Gębskiego na temat autora.

Edmund Kosznik, *Wspomnienia starego kapłana*, Pelplin 2010, wyd. Wydawnictwo Bernardinum, ss. 80

Wspomnienia jednego z najbardziej znanych i cenionych kaszubskich kapłanów. Poprzedzone zostały słowem wstępnym biskupa pelplińskiego ks. prof. Jana B. Szłagi. Następnie autor w jedenastu częściach opowiada swoje życie. Zaczyna od przedstawienia korzeni rodowych, związanych z Kościerzyną i najbliższą okolicą (po stronie ojca), a z Krajną po stronie matki (Więcbork). Następnie wspomina Kościerzynę – swoje miasto rodzinne oraz spędzone w nim lata szkolne. Wraz z rodziną po wybuchu wojny został wysiedlony na Podlasie. W dalszej części opisuje pobyt w seminariach duchownych w Warszawie i Kielcach oraz powrót do Seminarium Duchownego w Pelplinie po zakończeniu wojny. Kolejne rozdziały przedstawiają drogę kapłańską przez kolejne parafie, aż do objęcia parafii w Goręczynie, w której proboszczował od 1965 do 1991 roku. Autor przybliża też budowę kościołów w Somoninie i Ostrzycach i wreszcie zamieszcza wspomnienia z lat emerytalnych. Cała publikacja została opatrzona wieloma zdjęciami.

Modeste Weidendahl, *Podaruję wam Będomin. Wspomnienia z Prus Zachodni*, tłum. i wstęp Irena Elsner, Amberg 2010, wyd. Elsir Verlag, ss. 181

Tłumaczenie z języka niemieckiego wspomnień Modesty Mönlich – córki ostatnich właścicieli majątku ziemskiego w Będominie. Obejmuje okres do 1945 r., czyli do opuszczenia Pomorza w wyniku rozstrzygnięć wojennych. Całość jest ilustrowana rodzinnymi zdjęciami, a dla czytelnika polskiego może to być intere-

sujący dokument, pokazujący, jak funkcjonuje w niemieckiej pamięci okres międzywojenny, a przede wszystkim wojna.

Janina Młyńska-Niwińska, *Rodzinne historie po mieczu i kądzieli. Wspomnienia*, Gdańsk 2010, wyd. „Finna”, ss. 413

Autorka we wstępie pisze, że inspiracją do napisania wspomnień był jej udział w konkursie fotograficznym zorganizowanym w 1997 r. pt. *Rodzina Pomorska*. Część zdjęć rodzinnych z jej zbiorów została wówczas wybrana na wystawę, a liczne wywiady, których udzieliła, pokazały, że historia rodowa może być interesująca także dla zewnętrznych odbiorców. Po kilkunastu latach więc książka wspomnieniowa, wykorzystująca bogate rodzinne archiwum fotograficzne, trafia do rąk czytelników. Złożyło się na nią dwanaście szkiców, poświęconych poszczególnym „gałęziom” rodowym oraz wybitnym postaciom. Szczególnie zwraca uwagę szkic o Leonie Młyńskim – ojcu autorki, a przy tym znanym kaszubskim działaczu, publicyście i historyku-amatorze. Dowodem barwności i charakteru L. Młyńskiego są zamieszczone w drugiej części książki obszernie jego wspomnienia (obejmują grubo ponad 200 stron).

***Losy Kosznajdrów poległych w I wojnie światowej*, opracowała Irena Elsner, Amberg 2010, Elsir Verlag, ss. 108**

Autorka we wstępie zaznacza, że swoje opracowanie oparła przede wszystkim na materiałach znanego historyka Kosznajderii Josepha Rinka. Uzupełniła je jednak zdjęciami cmentarzy, na których mieszkańcy tego subregionu Pomorza zostali pochowani. Jest to kolejna ciekawa publikacja wzbogacająca nadal bardzo niewielką listę publikacji w języku polskim poświęconych Kosznajderii.

Franciszek Troszczyłów, *Los wypędzonych Pomorzan 1939–1945. Wspomnienia*, Gdynia 2010, wyd. Wydawnictwo Region, ss. 276

Wspomnienia wojenne gdańskiego architekta, mieszkańca gminy Nowa Karczma, którego ojciec pochodził z Kresów, a matka była Pomorzanką. Napisane w bardzo osobistej formule, emocjonalnie, nie unikając zwracania się bezpośrednio do czytelnika, opatrzone wieloma refleksjami autora, czasami wręcz historiozoficznymi. Są ciekawym świadectwem losów rodzin mieszkających na kaszubsko-polsko-niemiecko-gdańskim pograniczu. Szczególnie interesujące powinny być fragmenty dotyczące wysiedlenia ludności Pomorskiej oraz jej osiedlenia i pobytu w czasie wojny na Podlasiu.

***AL-manach Biblioteki Publicznej Gminy Wejherowo im. Aleksandra Labudy w Bolszewie*, red. Janina Borchmann, Bartłomiej Wiszowaty, Bolszewo 2011, wyd. Maszoperia Literacka Sp. z o.o. na zlecenie Biblioteki Publicznej Gminy Wejherowo w Bolszewie i Urzędu Gminy w Wejherowie, ss. 467**

Książka jest pierwszym numerem rocznika Biblioteki Publicznej Gminy Wejherowo im. Aleksandra Labudy w Bolszewie. Znalazły się w niej liczne artykuły w podziale na następujące tematy: I. *Referaty regionalne*, II. *Materiały do dziejów biblioteki, Wystąpienia na 50-leciu biblioteki, Warsztaty twórcze „Tradycja ludowa na Kaszubach” – wybrane referaty* oraz III. *Bibliografia Biblioteki Publicznej Gminy Wejherowo im. Aleksandra Labudy w Bolszewie za lata 1993–2011*.

Tadeusz Linkner, *Śląski poeta na Kaszubach. Ks. Konstanty Damrot (1870–1884)*, Pelplin 2011, wyd. Wydawnictwo Bernardinum, ss. 388 + 4 nlb

Zbiór częściowo wcześniej publikowanych, choć na potrzeby niniejszej publikacji przeredagowanych, poprawionych i rozwiniętych szkiców o ks. K. Damrocie, autorstwa gdańskiego historyka literatury T. Linknera. Choć obejmuje lata 1870–1884, kiedy to śląski poeta mieszkał i pracował w Kościerzynie, to jednak rozpoczyna się od obszernego szkicu biograficznego, zwracającego jednak szczególną uwagę na „twórcze życiopisanie”. W kolejnych częściach T. Linkner omawia m.in. obraz Kaszub, jaki wylania się ze *Szkiców z ziemi i historii Prus Królewskich* ks. Damrota, wizerunek Gdańska w jego pisarstwie, sposób, w jaki z kaszubskich podań i legend śląski poeta korzystał. Píše także o jego twórczości poetyckiej z morzem w tle, o *Listach z podróży*, myśli religijnej etc. Na końcu książki znalazł się interesujący szkic *Nie tylko o Kobysewie i zapomnianej pisarce*, traktujący przede wszystkim o postaci Anny z Bardzkich Karwatowej. Zamieszczono tu także użyteczny indeks osobowy oraz sporo interesujących ilustracji.

***30 lat Kaszubskiego Zespołu Pieśni i Tańca Sierakowice*, tekst Maria Kolka, redakcja Irena Kulwikowska, Sierakowice 2011, wyd. Gminny Ośrodek Kultury w Sierakowicach, ss. 219**

Obszerne i w zasadzie unikatowe wydawnictwo dokumentujące trzy dekady działalności jednego z najbardziej znanych i docenianych zespołów folklorystycznych na Kaszubach. Rozpoczyna go kilka szkiców-esejów: *Kaszubi, Taniec, Muzyka, Pieśń, Strój, Historia*. Znaczenie ich jednak nie polega tylko na opisie, ale także na towarzyszącej im dokumentacji fotograficznej, archiwalnej itp. Dzięki niej poznajemy repertuar zespołu, używane instrumenty, bogate stroje, fragmenty choreografii i przede wszystkim historię zespołu. Oczywiście, jest to przede wszystkim pamiątka dla osób, które związane były z zespołem (mnóstwo zdjęć, na których

można zobaczyć nie tylko członków zespołu, ale także wielu gości, z Prezydentem RP włącznie), jak również bardzo interesujący materiał dla badaczy kultury regionu. Na końcu zamieszczono wykaz członków zespołu, jego dokładne kalendarium, mapę obrazującą podróże i miejsca występów oraz informację o historii zespołu po angielsku, francusku, niemiecku i rosyjsku. No i po kaszubsku!

Kazimierz Małkowski, *Ciekawostki i anegdoty gdyńskie. Miasto – ludzie – wydarzenia*, Gdynia 2011, wyd. Maszoperia Literacka, ss. 167

Zbiór kilkunastu szkiców znanego popularyzatora wiedzy o Gdyni. Są tu zarówno szkice biograficzne, relacje wspomnieniowe budowniczych Gdyni i przewodników po mieście, szkice o lokalnych władzach, o „gdyńskich VIP-ach”, duchownych, redaktorach, taksówkarzach, lekarzach, a nawet o „dziwaczkach i dziwakach”... Jest też o gdyńskim garnizonie, o harcerzach etc. A na końcu autor napisał nieco o sobie, swojej rodzinie, sąsiadach i znajomych.

Witold Kujawski, *Diecezja kujawsko-kaliska. Opracowanie historyczno-źródłoznawcze*, Włocławek 2011, Wydawnictwo Duszpasterstwa Rolników, ss. 719

Monografia historyczna poświęcona diecezji kujawsko-kaliskiej od końca XVIII do początku XX wieku z obszernym dodatkiem źródłoznawczym. Punktem wyjścia jest pierwszy rozbiór Polski w 1772 i ówczesna sytuacja diecezji kujawsko-pomorskiej do 1818 r. (rozdział I). W II rozdziale autor omawia nowy kształt diecezji po 1818 r. W następnych skupia się nad kapłanami, duszpasterstwem, szkolnictwem i nauką w diecezji, sanktuariami i miejscami pielgrzymkowymi, zakonami na terenie diecezji oraz stanem diecezji po odzyskaniu niepodległości przez Polskę. Blisko połowę książki zajmują *Dodatki źródłoznawcze*, które w dużej mierze są niczym innym, jak inwentarzem zespołów archiwalnych, przechowywanych w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku. Z pewnością to jedna z cenniejszych publikacji z ostatnich dwóch lat na temat dziejów Kościoła kujawskiego, ale i przy okazji pomorskiego.

Wojciech Skóra, *Działalność gdańskiej ekspozytury polskiego wywiadu wojskowego w latach 1920–1930 (Pomorze Zachodnie, Prusy Wschodnie i Wolne Miasto Gdańsk)*, Poznań 2011, Wydawnictwo Rys przy wsparciu finansowym Akademii Pomorskiej w Słupsku, ss. 368

Monografia poświęcona dziejom polskiego wywiadu wojskowego na pomorskich terenach Rzeszy oraz w Wolnym Mieście Gdańsku, efekt wieloletnich prac badawczych autora. Składa się ze *Wstępu*, siedmiu rozdziałów, w których omówiono m.in. genezę, organizację, personel i finanse ekspozytury wywiadowczej, poste-

runki oficerskie, informatorów, zadania i efekty wywiadu ofensywnego, działalność kontrwywiadowczą oraz problemy działalności i likwidacji ekspozytury. Następnie, po *Zakończeniu*, umieszczono aneksy, ich spisy, bibliografię, spis tabel, indeks osobowy i *Zusammenfassung*. Książka jest wydana estetycznie w twardej oprawie.

Kazimierz Ostrowski, Zbigniew Buława, *Cmentarze chojnickie współczesne i dawne*, Chojnice 2011, wyd. Urząd Miejski w Chojnicach, ss. 124

Bogato ilustrowana i estetycznie wydana praca o chojnickich cmentarzach. W części pierwszej prezentuje istniejące cmentarze, takie jak parafii Ścięcia św. Jana Chrzyciela, komunalny, Ofiar Zbrodni Hitlerowskich, żołnierzy radzieckich oraz „Dolinę Śmierci” – miejsce kaźni przedwojennych obywateli Chojnic. W części drugiej przedstawiono dawne cmentarze i tereny pocmentarne, m.in. przy kościele farnym, kościele augustianów, cmentarze ewangelickie, żydowskie i inne. Do książki dołączony jest plan miasta z oznaczeniem cmentarzy.

Joachim Zdrenka, *Mieszkańcy Ziemi Złotowskiej polegli w I wojnie światowej 1914–1918 / Die Gefallenen des Flatower Landes im 1. Weltkrieg 1914–1918*, seria: *Biblioteka Muzeum Ziemi Złotowskiej*, t. 7, Złotów 2011, Wydawnictwo Eternum, ss. 343

Joachim Zdrenka, *Mieszkańcy Ziemi Złotowskiej polegli w II wojnie światowej 1939–1945 / Die Gefallenen des Flatower Landes im 1. Weltkrieg 1939–1945*, seria: *Biblioteka Muzeum Ziemi Złotowskiej*, t. 8, Złotów 2011, Wydawnictwo Eternum, ss. 350

Dwutomowy wykaz poległych żołnierzy walczących w dwóch ostatnich najtragiczniejszych wojnach XX wieku w armii niemieckiej, pochodzących z Ziemi Złotowskiej. Celem uzyskania kompletnych wykazów autor sięgnął do archiwów urzędów stanu cywilnego, archiwów kościelnych i źródeł drukowanych. Historia Złotowszczyzny sprawiła, że w wykazach tych znajdują się zarówno niemieckie, jak i polskie nazwiska mieszkańców tej ziemi.

Gabriela Danielewicz, *Gdańsk-Wrzeszcz co odszedł w przeszłość*, Gdańsk [b.d.w.], ss. 150 + 24 nlb.

Opowieść o Szkole Asystentek Medycznych, w powojennym Gdańsku uchodzącej za elitarną placówkę edukacyjną, założoną z myślą o byłych ziemiankach, członkiniach AK i innych maturzystkach, które znalazły się na indeksie politycznym.

Z notesu Ericha Hoffmanna. Kronika Złotowa i okolic, cz. III (lata 1921–1952), odczytał, przetłumaczył i przygotował do druku Joachim Zdrenka, seria: Biblioteka Muzeum Ziemi Złotowskiej, Złotów 2011, ss. 396

Trzecia część materiału ze spuścizny, pochodzącego z Krajenki, a zmarłego w Gdyni Ericha Ewalda Richarda Hoffmanna (1884–1961), zawierająca niepublikowane dotąd zapiski z historii Ziemi Złotowskiej i okolic z lat 1928–1952. Autor próbuje utrwalić piórem i przedstawić współczesnym i potomnym skomplikowaną sytuację okresu międzywojennego, straszliwe skutki II wojny światowej oraz wydarzenia okresu stalinowskiego w Polsce Ludowej. Ocena wydarzeń i osób jest subiektywna, lecz ważona dziennikarską sumiennością i w miarę możliwości obiektywnością.

Nicole Dołowy-Rybińska, Języki i kultury mniejszościowe w Europie: Bretończycy, Łużyczanie, Kaszubi, Warszawa 2011, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, ss. 585

Autorka przedstawiła współczesną sytuację trzech europejskich etnicznych grup kulturowych (Bretończyków, Łużyczan i Kaszubów), kładąc nacisk na sposób ich funkcjonowania na tle kultury dominującej, sposoby ochrony tożsamości, zwłaszcza języków. Uwypukliła szczególną rolę działaczy etnicznych, których inicjatywy i wypowiedzi były podstawą jej autorskiej narracji. W porządku chronologicznym i medialnym opisuje zmiany językowe, ukazane jako wypadkowa sprzecznych sił: zanikania dialektów oraz prób poszerzania kręgu ich użytkowników. Wiele miejsca poświęca zakresowi używania języków mniejszościowych w świecie mediów cyfrowych. W opisie statusu mniejszości w dzisiejszym świecie autorka wychodzi od ujęcia socjolingwistycznego, by dojść do analizy antropologicznej.

Kazimierz Kozłowski, Pomorze Zachodnie w latach 1945–2010. Społeczeństwo – władza – gospodarka – kultura, t. I–II, wyd. II, Szczecin 2011, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Wydawnictwo i Drukarnia „Kadruk” w Szczecinie, ss. 964

Książka ma na celu zaprezentowanie procesu przemian społecznych oraz towarzyszących im zjawisk o charakterze politycznym, gospodarczym i kulturalnym, zachodzących w regionie Pomorze Zachodnie, czyli współczesnym województwie zachodniopomorskim (wcześniej szczecińskim i koszalińskim) w latach 1945–2010. W pierwszym tomie autor omawia podziały terytorialne oraz charakterystykę demograficzną, wybrane dziedziny gospodarki regionu, oświatę i naukę, środki masowego przekazu w czasach współczesnych, a także zagadnienia militarne w okresie powojennym. Tom kończy kalendarium z lat 1945–2010. W tomie II

zamieszczono zagadnienia poświęcone wysiedleniom Niemców, etosowi pioniera (1945–1948), stalinizacji, monopolowi PPR-PZPR, centralizmowi, Październikowi '56, protestom robotniczym z 1970 i 1976 r., diecezjom szczecińsko-kamińskiej i koszalińsko-kolobrzeszkiej oraz wyborom politycznym społeczeństwa w latach 1989–2010. Praca zawiera ilustracje, bibliografię oraz indeks osobowy.

Jan Chłosta, Marek Książek, *Spółdzielczy Bank Ludowy w Olsztynie 1911–2011. Nowoczesny bank z tradycją*, Olsztyn 2011, wyd. Edytor „WERS”, ss. 112

Publikacja okolicznościowa z okazji 100-lecia Banku Ludowego w Olsztynie. Jan Chłosta opracował jego dzieje do 1939 roku, natomiast Marek Książek dzieje Spółdzielczego Banku Ludowego w latach 1945–2011. Ponadto znalazły się tu kalendarium, biogramy i spisy pracowników, członków Rad Nadzorczych oraz Zarządu Banku.

Andrzej Kuczkowski, *Góra Chełmska od miejsca kultu do parku rozrywki*, seria: *Etnografia dla każdego*, nr 3, Pruszcz Gdański 2011, Wydawnictwo „Jasne”

Niewielka, aczkolwiek interesująca monografia poświęcona jednemu miejscu, mitycznej Górze Chełmskiej koło Koszalina. Autor wychodzi od opisu przyrody, by bliżej przyjrzeć się zachowanym zabytkom archeologicznym i średniowiecznym źródłom pisanim. Następnie opisuje zanik kultu na Górze Chełmskiej w okresie reformacji i ponowne poddanie procesom industrializacji i włączenie jej w panteon symboli polityczno-patriotycznych w okresie nowożytnym.

Szczepan Wierzchosławski, *Orzeł czarny i orzeł biały. Problemy modernizacji społeczeństwa polskiego prowincji Prusy Zachodnie w XIX i na początku XX stulecia*, Olsztyn 2011, Wydawnictwo LITTERA, ss. 227

Orzeł czarny i orzeł biały to studium, w którym na kanwie swoich dotychczasowych badań autor stara się odpowiedzieć na pytanie, w jakim zakresie i formach przynależność Pomorza Nadwiślańskiego (Prusy Zachodnie) do Prus i Rzeszy Niemieckiej ułatwiała czy utrudniała proces modernizacji społeczeństwa polskiego. Wierzchosławski weryfikuje szereg obiegowych opinii, przedstawia pozytywne aspekty wszechstronnej konkurencji narodowej w procesie formowania się nowoczesnego narodu polskiego i kształtowania się subkultury mieszkańców zachodniej Polski. Książka niewątpliwie ważna dla osób zglębiających XIX-wieczne dzieje Pomorza. Jej studiowanie ułatwia załączony indeks osobowy.

Ryszard Juskiewicz, *Działania militarne na północnym Mazowszu i w Korytarzu Pomorskim 1920*, wyd. II, Mława 2011, Stacja Naukowa im. Prof. Dr. Hab. Stanisława Herbsta, ss. 550 + 2 nlb.

Książka omawia aspekty militarne w czasie wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r. Poprzedzona przedmową Stefana Pelczyńskiego składa się z 15 rozdziałów, wstępu, wstępu do wydania drugiego, zakończenia i posłowie zatytułowanego *Po wielu latach. (Czy to był cud?)*. Ponadto zawiera aneksy, liczne ilustracje i mapy, a także indeksy geograficzny i osobowy.

Peter Oliver Loew, *Gdańsk i jego przeszłość. Kultura historyczna miasta od końca XVIII wieku do dzisiaj*, przełożył Janusz Mosakowski, Gdańsk [2011], Wydawnictwo słowo/obraz terytoria, ss. 684 + 9 nlb.

Kolejna praca znanego badacza niemieckiego prezentująca przeszłość Gdańska w nietypowy sposób, przedstawiająca obraz miasta naznaczonego historią pamięci. Autor zajmuje się różnorodnymi przejawami lokalnej historii w życiu politycznym, społecznym i kulturalnym. Książka ujmuje dzieje miasta od włączenia go w granice Prus w 1793 roku po współczesność.

Lidia Potykanowicz-Suda, *Państwo a Kościół katolicki w województwie gdańskim w latach 1945–1970*, Warszawa 2011, Wydawnictwo DiG, ss. 387

Zmieniona wersja rozprawy doktorskiej autorki, omawiająca jeden z najtrudniejszych okresów w historii Kościoła katolickiego w Polsce. Potykanowicz-Suda koncentruje się na sytuacji Kościoła na terenie województwa gdańskiego. W kolejnych rozdziałach omawia politykę władz partyjno-państwowych wobec duchowieństwa, laicyzację życia publicznego, wydarzenia nasilające konflikty oraz zmniejszanie kościelnego stanu posiadania. W książce zamieszczono ilustracje, bibliografię, spisy tabel i fotografii oraz indeks osobowy.

***Inwentarze starostwa człuchowskiego z lat 1676 i 1696 wraz z inwentarzami wsi Debrzno i Małe Chojniczki*, wydał Marian Fryda przy współudziale Krzysztofy Monikowskiej, Człuchów 2011, wyd. Muzeum Regionalne w Człuchowie, ss. XI + 133**

Po zaledwie trzech latach od wydania *Inwentarza starostwa człuchowskiego z roku 1753* ukazała kolejna publikacja dr. Mariana Frydy, tym razem we współpracy z Krzysztofą Monikowską, *Inwentarze starostwa człuchowskiego z lat 1676 i 1696 wraz z inwentarzami wsi Debrzno i Małe Chojniczki*. Inwentarze to jedne z bardziej cenionych przez historyków typów źródeł, zwłaszcza do dziejów

społeczno-gospodarczych, gdyż wedle definicji inwentarz to „spis faktyczny ilości i wartości wszystkich składników majątku jednostki organizacyjnej”. W tym przypadku wszystkich miejscowości wchodzących w skład starostwa człuchowskiego i dwóch sąsiednich wsi. Okazją do ich sporządzenia, jak napisali o tym wydawcy w *Przedmowie*, były zmiany na stanowisku dzierżawców starostwa.

Publikacja człuchowskich historyków składa się ze *Spisu treści, Przedmowy, Wykazu skrótów ...*, następnie zasadniczych tekstów źródłowych, tj. *Inwentarza [...] [z] 1676, Inwentarza [...] [z] 1696, Inwentarza [...] Debrzna [...] 1696, Inwentarza dworu Chojniczek Małych i teje wsi* oraz indeksów osobowego i nazw miejscowości. Książka posiada format A4 ze względu na liczne znajdujące się w niej obszerne tabele. Opublikowane inwentarze „zawierają oprócz ogólnych danych, obejmujących dochody i rozchody starostwa, także spisy mieszkańców (użytkowników ziemi) poszczególnych wsi, młynów i pustkowi”. Przy czym nie obejmują one spisów mieszkańców miast (tj. Człuchowa, Chojnic i Debrzna), które upowszechniły się dopiero w XVIII wieku. Książka nawiązuje graficznie do podobnego wydawnictwa z 2008 r., posiada twardą, lakierowaną oprawę oraz estetyczny skład w swoim wnętrzu.

Jowita Kęcińska-Kaczmarek, *Krajeńskie ścieżki*, seria: *Biblioteka Muzeum Ziemi Złotowskiej*, Złotów 2011, ss. 239

Książka zawiera rozważania dotyczące różnych przejawów życia, związanych z Ziemią Złotowską, małą ojczyzną autorki. Teksty są zbiorem dotychczasowych wystąpień czy referatów, które prof. Jowita Kęcińska-Kaczmarek wygłosiła na różnego typu konferencjach, spotkaniach lub sympozjach naukowych lub popularnonaukowych. Zbiór składa się z dwóch rozdziałów: *Wokół języka* oraz *Szkice z historii i kultury regionu*.

***Inwentarz dóbr rzucewsko-wejherowskich z roku 1711*, wydał Andrzej Groth, Wejherowo 2011, wyd. Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej, ss. 63, ilustracje + mapa**

Bardzo interesujące źródło do dziejów społeczno-gospodarczych północnych Kaszub. Inwentarz został sporządzony z okazji przekazania w zastaw największego na Pomorzu kompleksu dóbr Sobieskich staroście tucholskiemu i lęborsko-bytowskiemu Jerzemu Wojciechowi Jackowskiemu w 1711 r. Tekst źródła poprzedzony krótkim wstępem, w którym przedstawiono rys historyczny dóbr rzucewsko-wejherowskich oraz informacje o podstawie wydawniczej. Źródło zostało wydane *in extenso*, bez stosowania się do obowiązujących instrukcji wydawniczych nie posiada niestety również indeksu osobowego. Niemniej publikacja godna odnotowania.

Źródła do dziejów ziemi łęborsko-bytowskiej 1657–1815. Od statusu lenna polskiego do inkorporacji do Królestwa Pruskiego i integracji z Pomorzem pruskim, t. 1-2, wybór i oprac. Bogdan Wachowiak, Zygmunt Szultka, Warszawa 2011, wyd. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, ss. 522 + 2 nlb. (t. 1), 520 + 2 nlb. (t. 2)

Ziemia łęborsko-bytowska dla historyków, ze względu na skomplikowane i bogate w wydarzenia dzieje, to jeden z ciekawszych terenów badawczych. W związku z tym od dawna cieszy się niesłabnącym zainteresowaniem. Pierwsza poważna praca o tej ziemi, zawierająca poważny zbiór źródeł wyszła spod pióra niemieckiego badacza Reinholda Cramera w 1858 r. W ostatnich latach teren ten badają intensywnie Bogdan Wachowiak i Zygmunt Szultka. W 2009 r. obaj wydali wydawnictwo źródłowe *Wizytacje domen bytowskiej i łęborskiej z XVI wieku*. Nieco wcześniej byli współautorami czterotomowego wydawnictwa *Źródła do kaszubsko-pomorskich aspektów dziejów Pomorza Zachodniego do roku 1945* (t. I–IV, pod red. B. Wachowiaka, Poznań–Gdańsk 2006). Tym razem obaj uczeni postanowili poświęcić uwagę źródłom do dziejów ziemi łęborsko-bytowskiej w latach 1657–1815, czyli od momentu, kiedy stała się ona polskim lennem w granicach Brandenburgii do inkorporacji do Królestwa Pruskiego i integracji z Pomorzem pruskim w latach 1772–1815. Przypaść należy, iż mało który region na Pomorzu, a i pewnie w kraju, może poszczycić się tak licznymi i bogatymi wydawnictwami źródłowymi. A jak wiadomo, źródła stanowią podstawę do wszelkich innych badań.

Omawiana praca została wydana w dwóch tomach, zajmując łącznie ponad tysiąc stron w formacie B5. Zawarto w niej 651 dokumentów. Tom pierwszy, który jest wspólnym dziełem B. Wachowiaka i Z. Szultki, obejmuje lata 1657–1740 i poprzedzony jest *Wstępem* pióra obu naukowców oraz *Wykazem skrótów*, użytych w źródłach. We *Wstępie* autorzy przedstawili pokrótce dzieje ziemi łęborsko-bytowskiej, od V–VI w. do 1815 r., szczególnie uwypuklając okres po 1657 r., czyli po przejściu tej ziemi przez elektora brandenburskiego w wyniku traktatów w We-lawie i Bydgoszczy. Natomiast tom drugi, który do druku w całości samodzielnie przygotował Z. Szultka, dzieli się na dwie części, tj. na lata 1740–1772/73 oraz 1773–1815.

Każdy z tomów zawiera na końcu regesty (streszczenia) dokumentów oraz indeksy osobowy i geograficzny, co, jak wiadomo, bardzo usprawnia studiowanie tego typu prac. Większość zamieszczonych w wydawnictwie dokumentów dotąd nie była publikowana, a są wśród nich i takie, z których dotąd nie korzystali badacze. Większość źródeł została odnaleziona w Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz w Berlinie-Dahlem, następnie pomniejsze części w Archiwum Państwowym w Szczecinie, w Landesarchiv w Greifswaldzie oraz w archiwach państwowych w Gdańsku i Słupsku. Najpoważniejszym mankamentem wydawnictwa są jednak nedoróbki drukarskie. W tomie pierwszym brakuje stron 204 i 208, natomiast w tomie drugim strony 11. Nie ma jednak najmniejszych wątpliwości, że dzieło

profesorów Wachowiaka i Szultki z pewnością znajdzie trwale miejsce w pomorskiej historiografii i stanie się podstawą do dalszych badań naukowych, czy też amatorskich.

Tomasz Nowicki, *Ministri ecclesiae. Służba kościelna i wityrcy w diecezji włocławskiej w XVIII wieku*, Lublin 2011, wyd. Towarzystwo Naukowe KUL, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, ss. 475

Podstawowym celem pracy jest charakterystyka ludzi świeckich, którzy pełnili odpowiedzialne funkcje prowizorów kościelnych w XVIII-wiecznych kościołach diecezji kujawsko-pomorskiej oraz służyli parafii jako organiści, kantorzy, nauczyciele, zakrystianie czy dzwonnicy. Ze względu na szczupłość zachowanych źródeł mniej miejsca autor poświęca innym osobom świeckim zaangażowanym w życie wspólnoty parafialnej, mianowicie kalikantom, grabarzom, położnym i ministrantom.

Zakres geograficzny pracy obejmuje przedrozbiorową diecezję kujawsko-pomorską, która składała się z trzech dużych jednostek administracyjnych – archidiaconatów: kruszwickiego, włocławskiego i największego pomorskiego, obejmującego 10 dekanatów (bytowski, gdański, gniewski, lęborski, mirachowski, nowski, pucki, starogardzki, świecki i tczewski).

W sześciu rozdziałach autor omawia sieć parafialną, rozwiązuje terminologię związaną ze sługami kościelnymi i wityrkami (prowizorami), podaje ich liczebność, pochodzenie i związki rodzinne, wymagania, obowiązki i kwalifikacje, wiek, lata służby, mobilność oraz wynagrodzenie i uposażenie. Całość zilustrowana jest 63 tabelami i 24 wykresami. Praca oparta na bogatych źródłach archiwalnych i solidnej bibliografii, niewątpliwie wypełnia sporą lukę w dotychczasowej historiografii, poświęconej temu tematowi.

Barbara Mikołajczuk, Monika Zakroczymska, *Gdyńskie kapliczki, figury i krzyże*, „Studia i Materiały Muzeum Miasta Gdyni”, seria III. Katalogi nr 1, Gdynia 2011, wyd. Muzeum Miasta Gdyni, ss. 167 + 5 nlb.

Praca ukazała się jako katalog w ramach istniejącego od 2003 r. muzealnego wydawnictwa „Studia i Materiały Muzeum Miasta Gdyni”. Opracowanie to „nie tylko spis, ale także opis i fotografie kapliczek, krzyży i figur znajdujących się dziś, bądź w przeszłości, na terenie współczesnej Gdyni”. Celem autorek jest utrwalenie wiedzy o przedstawionych obiektach, stanowiących swoisty znak tożsamości religijnej gdynian oraz unaocznienie przemian architektonicznych i estetycznych budowanych na przestrzeni lat kapliczek. Autorki wystrzegają się jednak dokonywania oceny tychże przemian. Praca zawiera łącznie 123 sfotografowane i opisane obiekty, w tym 56 kapliczek, 29 figur i 38 krzyży. Współczesne foto-

grafie kapliczek, krzyży i figur wykonała Monika Zakroczyńska, zaś ich opisy z podaniem, o ile było to możliwe, historii Barbara Mikołajczuk.

Małgorzata Ryś, *Vademecum Walki o Polskość Ziemi Bytowskiej*, Bytów 2011, wyd. I Liceum Ogólnokształcące w Bytowie, ss. 98

Chcąc wyjść naprzeciw potrzebom uczniów przygotowującym się do konkursu dla pierwszoklasistów z wiedzy o patronach szkoły, czyli „Bojownikach o Wolność i Polskość Ziemi Bytowskiej”, M. Ryś opublikowała broszurę *Vademecum Walki o Polskość Ziemi Bytowskiej*, w której zamieściła 41 historyczno-tematycznych i biograficznych haseł, poprzedzonych *Słowem wstępym*.

Hasła ułożone są alfabetycznie, ale można wśród nich wyróżnić dwie grupy. Do pierwszej należą tematyczne (23), jak np.: *Biblioteki polskie* (s.19-21), *Chóry, zespoły muzyczne* (s. 22-23), *Kongres Polaków w Niemczech (Berlin, 6 marca 1938 roku)* [s. 42-43], *Pięć Prawd Polaków* (s. 45), *Polacy z Ziemi Bytowskiej w obozach koncentracyjnych* (s. 48-50), *Prasa polska* (s. 50-52), *Rodlo* (s. 52-53), *Związek Polaków w Niemczech* (s. 93-95), *Związek Polskich Towarzystw Szkolnych* (s. 95-96), a także inne, w tym hasła poświęcone poszczególnym szkołom w Oslawie Dąbrowie, Plotowie, Rabacinie i Ugoszczy. Drugą grupę stanowią biogramy najwybitniejszych działaczy niepodległościowych i oświatowych oraz nauczycieli pracujących na Ziemi Bytowskiej w okresie międzywojennym. Autorka zamieściła życiorysy Jana Bauera, Bolesława i Franciszka Cysewskich, ks. Bolesława Domańskiego, Anastazego Gabrycha, Piotra Gostomskiego, Marcelego Labonia, Stanisława Ledóchowskiego, ks. Roberta Pluta-Prądkowskiego, Antoniego Schroedera, Edmunda, Jana i Józefa Styp-Rekowskich, Bernarda Werry, Bernarda Wróbla i Leona Wysieckiego. Osobno zamieściła hasła poświęcone plotowskim rodzinom Chamier-Gliszczyńskim i Styp-Rekowskim. Poszczególne hasła posiadają przypisy, w miarę możliwości zaopatrzone zostały w odpowiednie ilustracje, co niewątpliwie uatrakcyjni ich lekturę.

Leszek Molendowski, *Teofil Zegarski (1884–1936). Pedagog, urzędnik, pomorski działacz społeczny i twórca „Orlego Gniazda” w Gdyni*, „Studia i Materiały Muzeum Miasta Gdyni. Seria II. Studia i Monografie nr 4”, Gdynia 2011, ss. 232 + ilustr., tabl. genealogiczne

Biografia poświęcona jednemu z najważniejszych pedagogów przedwojennej Gdyni i nie tylko. Książka Molendowskiego składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, bibliografii oraz indeksów osobowego i geograficznego. W rozdziale pierwszym autor omówił genealogię, dzieciństwo i lata szkolne bohatera, w drugim jego okres życia od czasu wstąpienia do seminarium duchownego, następnie poprzez jego studia świeckie i pracę młodego pedagoga i wykładowcy

uniwersyteckiego w Heidelbergu. Rozdział trzeci traktuje o pracy i życiu Zegarskiego w odrodzonej Polsce, czwarty o szkolnictwie w międzywojennej Gdyni przed przybyciem do tego miasta Zegarskiego. W ostatnim rozdziale przedstawiono dzieje stworzonego przez Zegarskiego Gimnazjum Koedukacyjnego w Gdyni-Orłowie. Książka bogato ilustrowana, głównie materiałami i fotografiami z bogatych zbiorów rodzinnych.

***Nekropolie Pomorza*, pod red. J. Borzyszkowskiego, Gdańsk 2011, Nadbałtyckie Centrum Kultury, Instytut Kaszubski, ss. 696**

Książka zawiera aż 39 artykułów, poprzedzonych przedmową Mieczysława Struka, wstępem Józefa Borzyszkowskiego i tekstem Zygmunta Baumana *Na szanłcach wieczności*. *Nekropolie Pomorza* to efekt ambitnego projektu Nadbałtyckiego Centrum Kultury w Gdańsku o charakterze naukowo-badawczym, dokumentacyjnym i artystycznym, realizowanym w latach 2010–2012 pod patronatem marszałka województwa pomorskiego, którego pomysłodawcą i kuratorem była mgr Bronisława Dejna. Artykuły zamieszczone w obszernym tomie podzielone są na następujące zagadnienia: *Od semantyki do antropologii cmentarza*, *Cmentarz w teńskcie zatrzymany*, *Nekropolia w metropolii*, *Cmentarze Pomorza* oraz *Współczesność i cmentarze sztuk upamiętnione*.

Józef Borzyszkowski, *O historii literatury kaszubskiej i jej twórcach*, Gdańsk 2011, wyd. Instytut Kaszubski, Uniwersytet Gdański, ss. 559

Obszerne dzieło o historii literatury kaszubskiej i jej twórcach w XIX i XX wieku. Autor w pięciu rozdziałach omawia następujące zagadnienia: *Literatura polska i kaszubska Pomorza w XIX wieku*, *O młodokaszubach i ich dziełach*, *Wielkie Pomorze i morze w literaturze i tradycji kaszubsko-pomorskiej*, *Literatura kaszubska – dzieje i współczesność* oraz *Między Florianem Ceynową a Janem Trepczykiem. O twórcach literatury kaszubskiej 2. połowy XX wieku*. Rozdziały poprzedzone tekstem *Zamiast wstępu. Moje przygody z literaturą kaszubską – kaszubsko-pomorską*, zakończone zaś *Zamiast posłowania* oraz indeksem osobowym. Praca bogato ilustrowana.

Eryka Błaszczyk, *Kaszubskie brzozy. Błędne ogniki Zachodu*, tłum. Magdaleny Sacha, wstęp Józef Borzyszkowski, Gdańsk 2011, ss. 400

Erika Błaszczyk, *Im Irrlicht des Westens. Erinnerungen*, Teil 2, Gdańsk 2011, ss. 196

W 2007 roku na Międzynarodowych Targach Książki we Frankfurcie nad Menem zaprezentowano napisaną przez Erykę Błaszczyk książkę pt. *Kaschubische Birken*.

Erinnerungen (Kaszubskie brzozy. Wspomnienia), obejmującą lata II wojny światowej i początki Polski Ludowej (do 1957), która wzbudziła spore zainteresowanie wśród odwiedzających targi. Wieść o książce szybko dotarła do Gdańska, do Instytutu Kaszubskiego, którego prezes prof. Józef Borzyszkowski nawiązał kontakt z jej autorką. Wówczas poznał marzenie pani Blaszczyk, aby książkę przetłumaczyć i wydać w Polsce, aby jej kaszubska rodzina i grono polskich przyjaciół z lat młodości mogli zapoznać się z jej treścią. Ponieważ lektura *Kaschubische Birken* czyniła pewien niedosyt u czytelnika, który z natury rzeczy chciałby poznać dalsze losy autorki, Instytut Kaszubski zdecydował się wydać książkę w nowej postaci, obejmującej również lata życia autorki w Niemczech, tj. po 1957 roku. W ten sposób powstało nowe dzieło pod tytułem *Kaszubskie brzozy. Błędne ogniki Zachodu* – dwuczęściowe wspomnienia Eryki Blaszczyk, poprzedzone *Wstępem* pióra Józefa Borzyszkowskiego. Jednocześnie, co zdarza się niecodziennie, Instytut Kaszubski wydał kontynuację wspomnień w języku niemieckim *Im Irrlicht des Westens* (Błędne ogniki Zachodu).

Gerhard Jeske, *Anioł z Trąbką i inne opowiadania. Gdańskie obrazy pamięci 1938–1945*, tłum. Bogdan Kiebzak, oprac. Mirosław Ossowski, wstęp Józef Borzyszkowski, Gdańsk 2011, ss. 279

Zbiór opowiadań opartych na własnych przeżyciach autora, dawnego gdańszczanina, po 1945 r. zamieszkałego w Hamburgu, fotografika, publicyisty i pisarza. Krytyczne, ale bardzo wyważone spojrzenie na przeszłość Gdańska oczami niemieckiego chłopca. Szczególnie interesujące są obrazy z końca wojny; klęski wojsk niemieckich i wkroczenia czerwoarmistów, a później dramatyczna sytuacja ludności cywilnej. Książka przetłumaczona przez Bogdana Kiebzaka, opracowana przez Mirosława Ossowskiego i poprzedzona wstępem Józefa Borzyszkowskiego.

***Pro memoria. Gerard Labuda (1916–2010)*, zebrali i oprac. oraz wstępem opatrzył J. Borzyszkowski, Gdańsk–Wejherowo 2011, wyd. Instytut Kaszubski w Gdańsku, Muzeum Historyczno-Etnograficzne w Chojnicach i Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie, ss. 693**

Wyjątkowość postaci prof. Gerarda Labudy, wybitnego historyka-mediewisty i wielkiego Kaszuby, sprawiła, iż już po roku od jego śmierci powstała poświęcona pamięci Profesora wyjątkowa książka-pomnik, do której materiały zebrali, opracowali i wstępem opatrzył prof. Józef Borzyszkowski. Praca składa się z sześciu części, poprzedzonych wspomnianym *Wstępem*. W części I, zatytułowanej *O życiu i dziełach Gerarda Labudy*, znalazły się trzy teksty: Tomasza Schramma *Gerard Labuda – zarys biografii*, Józefa Borzyszkowskiego *Kaszubsko-pomorska droga badań naukowych Prof. Gerarda Labudy (1916–2010)* i Edwarda Włodarczyka

Gerarda Labudy związki ze Szczecinem. Część II zatytułowana *Pożegnania. Ostatnia droga Profesora z Poznania do Luzina* zawiera reprodukcje 37 nekrologów (prasowych i internetowych) poświęconych zmarłemu Profesorowi oraz 21 poże-gnalnych przemówień i homilii najważniejszych przedstawicieli świata nauki, po-lityki i Kościoła katolickiego w Polsce, zakończone pożegnaniem Zmarłego przez syna. W części III zamieszczono 15 wspomnień pośmiertnych z lam prasy oraz przyjaciół i uczniów. Część IV zawiera bardzo cenne wspomnienia rodzinne mał-zonki Profesora Alberty Labudowej, wywodzącej się z arystokratycznego rodu margrabiów Gonzaga-Myszkowskich hrabiów Wielopolskich ordynatów na Mi-rowie. Zamieszczono tu również „okruchy wspomnień” i rodzinne fotografie w opracowaniu Józefa Borzyszkowskiego oraz rodzinne utwory literackie. Część V jest wyborem tekstów „sygnalizujących drogę mistrza Gerarda do t. I *Historii Kaszubów w dziejach Pomorza*, wieńczącego jego myśli, trudy i dokonania, doty-czące dziejów *Tateżzne...*”. Ostatnia VI część zawiera *Okruchy z archiwum Pro-fesora*, czyli reprodukcje uczniowskich zapisków, świadectw szkolnych, dypl-o-mów, legitymacji, korespondencji itp. To tylko mała próbka tego, z czym kiedyś będzie się musiał zmierzyć biograf prof. Labudy. W zakończeniu książki zamiesz-czono aneks, w którym znalazły się „postanowienia testamentowe” Gerarda Labu-dy, dotyczące jego biblioteki. Włączono tu również utwory literackie Jana Zbrzycy dedykowane Profesorowi oraz Regulamin Nagrody im. Gerarda Labudy, którą przed swoją śmiercią ustanowił Profesor dla młodych uczonych za wybitne i twórcze prace w zakresie kaszubo- i pomorzoznawstwa. Książka jest bogato ilustrowana licznymi fotografiami i reprodukcjami dokumentów.

Andrzej Januszajtis, *Od Gyddanyzc do Wielkiego Gdańska. Dzielnice Gdań-ska – nazwy, historia, Gdańsk 2011, wyd. Wydawnictwo „Marpress”, ss. 124*

Publikacja ciekawa nie tylko dla miłośników dziejów Gdańska, ale wszystkich osób zainteresowanych naszym regionem. Pokazuje bowiem rozwój najważniejszego ośrodka miejskiego, w tym także (a może przede wszystkim) jego rozrost przestrzenny. W kilku pierwszych szkicach autor przedstawia początki miasta, jego ulokowanie, obszar historycznie zajmowany przez Gdańsk, rozwój ludno-ściowy, stosunki etniczne itd. Następnie przechodzi do omówienia każdej z dziel-nic, zaczynając od Śródmieścia i tego, co się nań składa (15 szkiców), a potem wszystkie dzielnice poza nim (55 szkiców). Na końcu zamieszono wybór literatu-ry oraz „*spis dzielnic i polaci Gdańska*”. Całość została opatrzona ciekawymi ilustracjami, schematami, mapami itp.

„Teki Kociewskie”, z. 5, Tczew 2011, wyd. Oddział Kociewski Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w Tczewie, ss. 278

Kolejny tom kociewskiego czasopisma popularnonaukowego składa się z czterech działów. W pierwszym zamieszczono m.in. zapis dyskusji, która odbywał się w ramach V Nadwiślańskich Spotkań Regionalnych, tekst Michała Kargula, *Kociewie in statu nascendi, czyli kilka refleksji o działaniach na rzecz regionu* czy też Mateusza Zielińskiego o zabytkach architektury na pelplińskim najstarszym cmentarzu. W drugiej części poświęconej dziejom Kociewia i Pomorza wśród dziesięciu zamieszczonych tu artykułów warto przywołać choćby Marcina Kłodzińskiego tekst o powodzi z 1947 roku czy też Ireneusza Pieróga o Florianie Ceynowie i jego relacjach ze społecznością Kociewia. Jest tu też interesujący szkic dziejów Gorzędziewa od 1920 do 1945 roku. Część trzecia to kronika dokumentująca działania podejmowane przez Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, a część czwarta zwiera materiały źródłowe, w tym głosy działaczy kociewskich na zjeździe w 1964 r., kiedy to powstawało Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie.

Stanisław Pestka, *W stolęcë chmùrników*, Gdańsk 2011, wyd. Instytut Kaszubski, ss. 278

Zbiór esejów wybitnego kaszubskiego poety i pisarza Stanisława Pestki, powstałych pod wpływem wydarzeń z 11 września 2001 roku w Nowym Jorku, których był naocznym świadkiem. Obok własnych refleksji i obserwacji zgromadził materiały w postaci narracji i obserwacji innych świadków tych tragicznych wydarzeń, a także relacji z prasy amerykańskiej. *W stolęcë chmùrników*, czyli „stolicy drapaczy chmur”, poświęcono sporo miejsca kwestii emigracji Kaszubów i Pomorzan do Stanów Zjednoczonych i Kanady od połowy XIX wieku, która wg autora była m.in. efektem urzeczzenia mitycznym nowym światem. Zwraca także uwagę na współczesną sytuację swych ziomków, jak i miejsce Polonii wśród różnych nacji w Ameryce Północnej. Wszystko przedstawione jest w języku kaszubskim, co jest novum w kaszubskim piśmiennictwie, a tym samym dodatkowym walorem książki.

Anna Flisikowska, *Gdańsk literacki. Od kontrolowanego do wolnego słowa (1945–2005)*, Gdańsk 2011, wyd. Wydawnictwo „Mestwin”, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku, ss. 189

Trzecia część syntezy dziejów gdańskiej literatury (o czym wspomina w słowie wstępnym Franciszek Radowicz, szef gdańskiego oddziału Związku Literatów Polskich). Książka, która pierwotnie powstała jako rozprawa doktorska, składa się z ośmiu rozdziałów w układzie chronologicznym – od pierwszych dni po zakończeniu wojny, aż do literatury doby transformacji. Przedstawione przy tym

zostają tu nie tylko dzieła literackie i ich autorzy, ale także najistotniejsze wydarzenia, kształtujące życie literackie w mieście (i czasami szerzej – w regionie). Mocną stroną książki są ilustracje oraz przytaczane dokumenty (archiwalne, wspomnienia, relacje).

„Kościerskie Zeszyty Muzealne”, nr 5, 2011, wyd. Muzeum Ziemi Kościerskiej w Kościerzynie, ss. 149

Cały numer kościerskiego pisma muzealnego poświęcony został osobie dr. Jerzego Knyby, wybitnemu regionaliście, nauczycielowi i twórcy muzeum w Kościerzynie. W pierwszej części zamieszczono szkic biograficzny, wybór dokumentów obrazujących życie i działalność dr. Knyby oraz bibliografię jego prac. W części drugiej przytoczono fragmenty wcześniejszych publikacji, w których autorzy wspominali bohatera tomu. Zaś w części ostatniej znalazło się kilkanaście wspomnień i relacji uczniów i współpracowników kościerskiego regionalisty.

„Zeszyty Chojnickie”, nr 26, Chojnice 2011, wyd. Chojnickie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, ss. 205

Wśród zamieszczonych tu piętnastu rozpraw i artykułów warto zwrócić uwagę m.in. na teksty Natalii Zofii Czapiewskiej o dziejach wsi Klawkowo (lata 1466–1772), Jarosława Kaźmierczaka o historii parafii św. Marii Magdaleny w Nowej Cerkwi czy też Natalii Grabowskiej o chojnickich „Zaborach”. Ponadto w tomie znalazły się szkice biograficzne, dział sprawozdań oraz recenzji.

„Biuletin Radžėznė Kaszėbsczėgò Jązėka. Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego”, Gdańsk 2011, wyd. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, ss. 328

Biuletyn, oprócz wstępu redaktora naukowego Edwarda Brezy, składa się z dwóch części. W pierwszej zawarto wszystkie postanowienia Rady Języka Kaszubskiego, podjęte w 2011 roku (m.in. odnośnie do słownictwa związanego z rokiem obrzędowym, uroczystościami religijnymi, terminologią medialną itd.). W drugiej części zawarto 15 referatów z konferencji, która odbyła się we Wieżycy, a dotyczyła obecności kaszubszczyzny w mediach. Nie tylko dla zainteresowanych tematyką etniczną w mediach to lektura obowiązkowa. Są tu bowiem także teksty np. o literaturze kaszubskiej w Internecie czy też o wpływie Internetu na język kaszubski. Całość została wydana w dwujęzycznej wersji – polsko- i kaszubskojęzycznej.

Mirosław Gawron, *Karty z dziejów Gdyni Cisowa*, Gdynia 2012, wyd. brak, ss. 230

Książka stanowi rodzaj zbioru materiałów do dziejów Cisowej, jednej z dzielnic Gdyni, poprzedzona przedmowami Wojciecha Szczurka i Andrzeja Chodubskiego. Chronologicznie obejmuje czasy od XIII do XXI wieku i podzielona jest na trzy części. Część pierwsza *Zmiany własności ziemskiej w Cisowie* podzielona jest na siedem rozdziałów, zatytułowanych: *Najstarsze informacje o osadzie*, *Okres nowożytny*, *W okresie zaboru pruskiego*, *Uwłaszczenie wsi*, *Podziały posiadłości w Cisowie*, *Stan własności w latach 1922–1935* oraz *Gmina Cisowa przyłączona w 1935 r. do miasta Gdyni*. Część druga *Budowa szkoły w 1868 r.* przywołuje materiały archiwalne dotyczące szkoły ludowej w Cisowej. Ostatnia trzecia część *Parafie rzymskokatolickie* podzielona jest na dwa rozdziały: *Przynależność do struktury parafialnej* oraz *Obraz życia duszpasterskiego parafii cisowskich*. Książkę kończy bibliografia. Praca ks. Gawrona wzbogacona jest licznymi fotografiami i tabelami. Za najbardziej wartościowy wypada uznać rozdział trzeci, dotyczący dziejów Kościoła. Dwa pierwsze, wobec ogromu nagromadzonych informacji w materiale źródłowym, w kolejnym wydaniu (które zapowiada autor) wymagają szerszego uwzględnienia literatury przedmiotu w celu objaśnienia występujących tu zjawisk i właściwej ich interpretacji.

Michał Kargul, *Abyście w puszczach naszych szkód żadnych nie czynili... Gospodarka leśna w województwie pomorskim w latach 1565–1772*, Gdańsk 2012, wyd. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie. Zarząd Główny, ss. 323

O tym, iż lasy zajmowały znaczną część powierzchni Pomorza, i że odgrywały istotną rolę w życiu społeczno-gospodarczym tej części Polski nikogo zbytnio przekonywać nie trzeba. Jednakowoż wiedzy na ten temat należało dotąd szukać w rozproszonych źródłach i pracach o charakterze przyczynkarskim. Próby zebrania i przeanalizowania informacji o pomorskim lesie podjął się Michał Kargul. Praca Kargula poprzedzona króciutką przedmową, składa się ze *Wstępu*, w którym definiuje temat, omawia źródła i literaturę oraz konstrukcję pracy, czterech rozdziałów, *Zakończenia*, bibliografii, *Spisu tabel i rysunków* oraz *Aneksów*.

W *Zakończeniu* Kargul dokonuje istotnych podsumowań wyników swoich studiów. Autor podkreśla, że w średniowieczu „lasy traktowano jako specyficzny nieużytek”. Mimo, iż czerpano z nich znaczące korzyści, to kosztem lasu pozyskiwano nowe grunty pod uprawę rolną. W XV wieku doszło również duże zapotrzebowanie na drewno, co skutkowało ich znaczną trzebieżą, tak że już w następnym stuleciu w niektórych regionach zaczęto odczuwać znaczne niedobory drewna. Był to jednak początek zmian w świadomości ówczesnych ludzi. W jednej z konkluzji autor stwierdza: „Należy zakwestionować niesprawiedliwą opinię, że

nowoczesna gospodarka leśna na Pomorzu rozpoczęła się dopiero po jego przejściu przez Prusy. Dostrzegamy bowiem szereg przesłanek pozwalających stwierdzić, że rozbiory przekreśliły własną, polską drogę wprowadzania nowoczesnego gospodarstwa leśnego. (...) W 1772 r. lasy pomorskie, pomimo znacznych wylesień i dewastacji, prezentowały się stosunkowo dobrze i wciąż zajmowały znaczny obszar województwa”.

W pracy Kargula zamieszczono 17 tabel i 13 rysunków, a także tyleż aneksów, w których znalazły się m.in. przeliczniki walut i miar, słowniczek pojęć leśnych (niemal niezbędny przy tego typu pracach) oraz wypisy ze źródeł i ich podobizny.

Trzebiatowscy, cz. XII, pod red. Z. Zmuda Trzebiatowskiego, XIII Zjazd Rodzin Trzebiatowskich 14-16 września 2012 Miastko – Świeszyno – Brzeźno Szlacheckie, wyd. Rada Rodzin Trzebiatowskich 2012, ss. 215

Trzebiatowscy to absolutni rekordziści spośród organizatorów rodzinnych zjazdów na Pomorzu. Niemal każdemu z nich towarzyszy wydanie książki – rodzinnego *silva rerum*. Ze względu na miejsce zjazdu, sporo miejsca poświęcono na opis dziejów Miastka i okolic. Oczywiście oprócz obszernych rejestrów genealogicznych znalazły się tu również inne teksty, np. Jarosława Lemańskiego o Alojzym Bruskim pseudonim „Skocz”, czy Jana Wyrowińskiego o Alojzym Bruskim pseudonim „Grab” (obaj opisani członkowie ruchu oporu to dwie różne osoby). Wśród licznych, różnego typu wspomnień wyróżnia się tekst studentki filologii polskiej (spec. kaszubistyczna) Barbary Jutrzenka-Trzebiatowskiej, będący sprawozdaniem z poprzedniego zjazdu. Stałe miejsce w każdym tomiku posiada *kleka*, będąca zbiorem informacji o wydarzeniach rodzinnych oraz klepsydra, mająca upamiętnić zmarłych w ostatnich latach współrodowców.

Zwyczaj i widowisko „Ścinania kani” w etnologii i literaturze. Teksty i komentarz, wybór, opracowanie i wstęp Jerzy Treder, Wejherowo 2012, wyd. Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki-Kaszubsko-Pomorskiej, seria: *Biblioteka Kaszubska*, ss. 128+4 nlb

Książka zawiera opracowanie unikatowego obrzędu, silnie zakorzenionego w kulturze kaszubskiej, czyli *Ścinania kani*. W obszernym wstępie J. Treder przedstawił stan dotychczasowej wiedzy o nim, w oparciu o literaturę etnograficzną oraz zarysował, jak się on prezentuje w twórczości literackiej. W kolejnej części, *Ścinanie kani w folklorze i przekazie etnologicznym*, zamieszczono teksty ks. Bernarda Sychty z jego *Słownika...*, Floriana Ceynowy i Jana Patocka. W następnej zamieszczono kaszubskie teksty literackie bazujące na obrzędzie (Jana Karnowskiego, Aleksandra Majkowskiego, Marty Bistroń, Jana Piepki i Augustyna Dominika), a w części ostatniej pokazano, jakie są nawiązania do *Ścinania kani*

w literaturze polskiej (mi.in. u Szczepana Tamowskiego, Franciszka Fenikowskiego, Jana Rompskiego, Niny Rydzewskiej...).

Władysław Szulist, *Z przeszłości i historiografii diecezji pelplińskiej 1945–2011*, Gdańsk 2012, ss. 147 + 68 nlb.

Publikacja dedykowana ks. prof. dr. hab. Zygmuntowi Zielińskiemu, w znacznej swej objętości omawia najważniejsze publikacje składające się na historiografię diecezji pelplińskiej. Następnie autor zamieścił teksty poświęcone historii parafii św. Józefa w Grenville w Południowej Dakocie, refleksjom po spotkaniu z abp. Henrykiem Muszyńskim w Kościerzynie, zyciorysowi ks. prof. Wojciecha Cichosza oraz kilka recenzji prac, które ukazały się w ostatnim czasie na rynku wydawniczym. Na ostatnich nienumerowanych stronach wydawnictwa zamieszczono liczne fotografie, w części archiwalne, a w części aktualne, stanowiące rodzaj rodzinnego albumu.

Marian Busler, *Bussler i Busler. Odkrywanie historii rodziny*, Gdynia 2012, nakładem autora, ss. 377

Owoc kilkuletnich poszukiwań genealoga-amatora z Gdyni – Mariana Buslera. W obszernej książce w formacie A4 autor zaprezentował wszystkie odnalezione wypisy lub kopie z literatury, źródeł albo Internetu, a także tablice genealogiczne dotyczące osób o nazwisku Bus(s)ler, w tym głównie z jej wielkopolsko-pomorskiej gałęzi. Najwcześniejsze wiadomości o nazwisku pochodzą z Niemiec i datowane są na XIV wiek. Kwestią dyskusyjną pozostaje jedynie rzeczywisty związek tych postaci historycznych z obecnie żyjącymi osobami noszącymi nazwisko Bus(s)ler. Szczególnie cenne są partie książki, w których M. Busler zamieścił fotokopie dokumentów (najczęściej metrykalnych) oraz fotografii rodzinnych (archiwalnych i współczesnych), a także miejsc, z którymi byli związani członkowie rodziny.

***Atlas historyczny Pomorza Zachodniego, t. I. Topodemograficzny atlas gmin i obszarów dworskich Pomorza Zachodniego w 1871 roku*, wstęp, oprac. naukowe i red. D.K. Chojecki, E. Włodarczyk, red. kartograficzna A. Giza, P. Terefenko, Szczecin 2012, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, ss. 72 + 37 map w skali 1:500000 (format A1) + płyta CD**

Najkrócej ujmując, tom pierwszy Atlasu historycznego Pomorza Zachodniego to przeniesienie danych liczbowych zawartych w opublikowanej pruskiej statystyce z 1871 roku na wielobarwne mapy. Prezentuje różnego rodzaju charakterystyki ludnościowe w kontekście topograficznym. Do map załączona jest broszura,

w której szczegółowo omówiono zagadnienia związane z publikowanymi mapami. Scharakteryzowano w niej również sytuację demograficzną, gospodarczą, ustrój polityczny, opiekę nad ubogimi oraz szkolnictwo w ówczesnej pruskiej prowincji Pomorze (Pommern). Arkusze mapowe zostały podzielone na następujące zagadnienia: a) Miejsca zamieszkania i ich zaludnienie, b) Zmiany zaludnienia, c) Podstawowe dane demograficzne, d) Wykształcenie, e) Niepełnosprawność, f) Gospodarstwa domowe i zaludnienie budynków.

Kazimierz Ostrowski, *Szpital specjalistyczny im. J.K. Łukowicza w Chojnicach. Przeszłość i teraźniejszość*, Chojnice 2012, wyd. Szpital Specjalistyczny im. J.K. Łukowicza, ss. 148

Składająca się z dwóch części monografia chojnickiej lecznicy autorstwa Kazimierza Ostrowskiego ze wstępem Leszka Bonny. W części pierwszej, w sześciu rozdziałach omówiono dzieje lecznictwa w Chojnicach w latach 1886–2002. Najnowsze dzieje (2002–2012) chojnickiego szpitala przedstawiono w ośmiu rozdziałach w części drugiej książki. Praca bogato ilustrowana, w twardej oprawie, z załączonym spisem wykorzystanej literatury.

Iwo Roweder (1699–1765). *Życie dla Boga i dla bliźnich*, praca zbiorowa pod red. ks. Grzegorza Rafińskiego, Pelplin 2012, Wydawnictwo „Bernardinum” Sp. z o.o., ss. 224 + 5 nlb.

Książka zawierająca artykuły 19 autorów oraz 5 tłumaczy języków niemieckiego i łacińskiego, która ma na celu przywrócenie pamięci o świątobliwym życiu cystersa Iwa Rowedera. Składa się z pięciu części, w których omówiono tło historyczno-religijne życia Iwa Rowedera, jego życiorys, miejsca z nim związane (Braniewo, Mogiła, Matarnia, Oliwa i Łęgowo), pisarstwo Iwa Rowedera oraz charakterystykę jego przewodnictwa duchowego. Książka posiada formę albumową z pięknymi fotografiami i reprodukcjami dokumentów oraz książek.

Wojciech Skóra, *Placówki wywiadu polskiego w Chojnicach. Przyczynek do dziejów Pomorza Zachodniego i Nadwiślańskiego w dwudziestoleciu międzywojennym*, wyd. II, Chojnice 2012, wyd. Przedsiębiorstwo Marketingowe LOGO, ss. 421

Nadgraniczność Chojnic w okresie międzywojennym sprzyjała intensywnej działalności polskich służb wywiadowczych przeciwko Niemcom. Działalność tę prowadziły wywiad wojskowy, Policja Państwowa i Straż Graniczna. Autor w czterech rozdziałach omawia kolejno: I. *Placówki wywiadowcze w zaraniu niepodległości (1919–1921)*, II. *Posterunek Ekspozytury Poznańskiej (1924–1926)*,

III. *Posterunek Oficerski Ekspozytury Gdańskiej i Bydgoskiej (1929–1933)* oraz IV. *Działania specjalnych służb po 1933 roku*. Skóra dołącza do swej monografii również liczne teksty źródłowe, Zusammenfassung, bibliografię oraz indeks osobowy.

Dariusz Krzemiński, *Dzieje szkół na terenie gminy Miasteczko Krajeńskie 1920–1975*, Piła 2012, Wydawnictwo Media Zet Zuzanna Przeworska, ss. 387

Dzieje szkół na terenie gminy Miasteczko Krajeńskie napisane w dziewięciu rozdziałach, ale rozbijających się wyraźnie na trzy części. W pierwszej autor omówił system oświaty w latach 1919–1939 oraz dzieje poszczególnych szkół w Brzostowie, Grabionnej, Grabównie, Miasteczku Krajeńskim i Wolsku. Następnie przedstawił biogramy przedwojennych nauczycieli oraz charakterystykę organizacji szkolnych. Piąty rozdział poświęcony jest szkołom w okresie okupacji niemieckiej. W kolejnych rozdziałach zastosowano podobny układ jak w czterech pierwszych, tzn. omówiono polski system oświaty w latach 1945–1975, następnie dzieje wymienionych szkół, organizacji szkolnych oraz biogramy powojennych nauczycieli. Do pracy dołączone są aneksy i bibliografia, a w tekście zamieszczono liczne reprodukcje zdjęć i dokumentów.

Maria Donimirska, *Bóg dał nam czas próby. Wspomnienia z lat 1918–1935, wstęp i przypisy Andrzej Lubiński*, seria: *Biblioteka Towarzystwa Miłośników Ziemi Sztumskiej*, t. 9, Sztum 2012, ss. 126 + 18 nlb.

Wspomnienia Marii z Rzepnikowskich Donimirskiej z Małych Ramz na Powiślu, znane dotąd tylko z rękopisu przechowywanego w Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie, w opracowaniu historyka i miłośnika Powiśla Andrzeja Lubińskiego. Ponadto zamieszczono aneksy i reprodukcje licznych fotografii archiwalnych oraz współczesnych.

***Spoleczność kaszubska w procesie przemian. Kultura – tożsamość – język*, red. Kazimierz Kleina, Cezary Obracht-Prondzyński, „Zeszyty Senackie”, 2012, z. 12, wyd. Kancelaria Senatu, ss. 242**

Zbiór artykułów poświęconych społeczności kaszubskiej, w tym m.in. Cezarego Obracht-Prondzyńskiego *Kim są Kaszubi – pytania dawne, odpowiedzi współczesne*, tegoż oraz Jerzego Tredera *Literatura kaszubska – jej fenomen, historia i społeczne znaczenie*, Kazimierza Kleiny *Kaszubska siła w parlamencie*, tegoż i Krzysztofa Kordy *Lech Bądkowski Stołem Kaszubski, Autorytet Solidarności*, Edmunda Wnuk-Lipińskiego *Refleksje kaszubskie* i ks. prof. Henryka Skorowskiego *Niektóre aspekty etosu Kaszubów*.

Kaszubi w Szczecinie. Działalność szczecińskiego oddziału Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego w latach 2011–2012, [red. Ryszard Stoltmann], Szczecin 2012, wyd. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie Oddział w Szczecinie, Oficyna Wydawnicza Archiwum Państwowego w Szczecinie „Dokument”, ss. 146 + 6 nlb.

Publikacja składająca się z trzech części, mająca przybliżyć działalność szczecińskiego oddziału ZK-P w okresie od 14 maja 2011 do 12 maja 2012 r. W części pierwszej zaprezentowano materiały odzwierciedlające działalność wspomnianego oddziału ZK-P, w tym m.in. przemówienia i liczne fotografie. W części drugiej znalazły się materiały w opracowaniu Pawła Guta na temat zorganizowanej we współpracy z Archiwum Państwowym w Szczecinie wystawy archiwalno-historycznej pt. *Z kaszubsko-słowiańskich i polskich losów Pomorza Zachodniego*. W części trzeciej zamieszczono osiem artykułów związanych z organizowanymi w Szczecinie Dniami Kaszubskimi (III i IV). Wśród nich znalazły się m.in.: Kazimierza Kozłowskiego *O potrzebie obecności tradycji i myśli kaszubskiej na Pomorzu Zachodnim*, Józefa Borzyszkowskiego *Uniwersytet Gdański a Uniwersytet Szczeciński – ich misja i nasz miejsce w regionie i świecie*, Andrzeja Romanowa „*Młodokaszubi*” – przypomnienie fenomenu kaszubskiego regionalizmu, Radosława Pawlika *Źródła do dziejów kaszubskiego Pomorza w zasobach Archiwum Państwowego w Szczecinie* oraz Sylwii Wesołowskiej *Informacja o zbiorach Książnicy Pomorskiej w Szczecinie dotyczących słowiańskich losów Pomorza Zachodniego*.

Kamienica na pograniczu borowiacko-krajeńskim. Miejsce ludzi – ludzie miejsca, red. Marek Sass, Bydgoszcz-Kamienica 2012, wyd. Margraf s.c. na zlecenie Gminy Gostycyn, ss. 152

Jak napisano we wstępie, książka jest próbą „ukazania »wzajemności« miejsca i ludzi na przykładzie Kamienicy [wsi położonej w gminie Gostycyn, w powiecie tucholskim –T.R.] [...] oraz (...) widzenie miejsca jako umieszczonego w czasie i różnorodnego na skutek działań podejmowanych przez jednostkę oraz społeczność”. W pracy znalazły się m.in. wspomnienia ziemiańskiej rodziny Górskich, historia Szkoły Rolniczej w Kamienicy, wypisy z kronik świetlicy wiejskiej z lat 1973–1986 oraz wspomnienia kilkunastu współczesnych mieszkańców wsi. Praca wzbogacona bibliografią oraz indeksem osobowym.

Epitafia i płyty nagrobne Katedry Włocławskiej, red. ks. Stanisław Waszczyński, Sebastian Czyżniak, Agata Kurzępa, Janusz Nowierski, tłumaczenie tekstów Agata Kurzępa, foto Zbigniew Romantowski, Lech Mickiewicz, Zygmunt Dobrosielski, Włocławek 2012, wyd. „EXPOL” P. Rybiński, J. Dąbek Sp.J. z inicjatywy Stowarzyszenia Przyjaciół Katedry Włocławskiej, ss. 215

Bogato i estetycznie ilustrowany album zawierający epitafia i płyty nagrobne 82 dostojników Kościoła katolickiego, znajdujące się w obchodzącej 600-lecie Katedrze Włocławskiej. Ponadto znalazły się w nim dwa aneksy zawierające podobizny różnego typu tablic okolicznościowych umieszczone w tej samej katedrze. Należą do nich m.in. tablica upamiętniająca nadanie Katedrze tytułu Bazyliki Mniejszej, pamięci ofiar ostatniej wojny czy ofiar katastrofy smoleńskiej z 2010 r. W dalszej perspektywie książka będzie stanowić niezwykle ciekawy dokument, źródło do dziejów historii sztuki.

Bolesław Kazimierz Mazurkiewicz, *Trzymajmy się, nie dajmy się. Wspomnienia, cz. II. Wzrastanie 1956–1981*, Gdańsk 2012, wyd. Fundacja Promocji Przemysłu Okrętowego i Gospodarki Morskiej, ss. 540

Druga część wspomnień profesora Politechniki Gdańskiej Bolesława Kazimierza Mazurkiewicza, obejmująca lata 1956–1981. Książka składa się z trzech rozdziałów, mianowicie: *Rodzina, Praca i nauka* oraz *Zespół „Zgoda”*. Ponadto zawiera słowo *Od wydawcy* i *Przedmowę*. Niewątpliwą zaletą książki jest zamieszczenie dużej ilości fotografii z archiwum autora, które w przyszłości mogą stać się dobrym materiałem do studiów nad życiem codziennym „klasy średniej” w PRL-u.

„Zeszyty Kulickie / Külzer Hefte”, nr 9, *Pierwsze spotkanie kulickie poświęcone dziejom Ziemi Nowogardzkiej / Erste Külzer Begegnung zur Geschichte des Naugarder Landes*, materiały z konferencji w Kulicach, 6–7 marca 2010, red. Lisaweta von Zitzewitz, Kulice 2012, ss. 242 + 4 nlb.

Kolejny numer „Zeszytów Kulickich” poświęcony dziejom Ziemi Nowogardzkiej, w którym znalazły się artykuły, m.in. Edwarda Rymara *Pierwsze stulecie zachodniopomorskiego miasta Nowogard (do końca XIV w.)*, Ewy Gwiazdowskiej *Dzieje Nowogardu odzwierciedlone na dawnych widokach*, Jana Kopycińskiego *Od miasta Naugard do miasta Nowogród. Historia Nowogardu od marca do lipca 1945 roku*, Mariana Anklewicza *Castrum Doberen – Zamek i jego mieszkańcy* czy Michała Rembasa *Pomniki wielkiej wojny*.

Leszek Jażdżewski, *Historia Parafii pw. św. Mikołaja w Niedamowie*, Gdańsk 2012, wyd. brak, ss. 211

Monografia parafii katolickiej w Niedamowie koło Kościerzyny, sięgającej swymi korzeniami czasów średniowiecza (okresu panowania krzyżackiego na Pomorzu). W siedmiu rozdziałach, według cezur przyjętych dla dziejów Pomorza, autor omawia dzieje parafii niedamowskiej od średniowiecza do współczesności. Dwa ostatnie rozdziały poświęcone są „miejscom kultu”, krzyżom i kapliczkom na

terenie parafii, przy czym „miejsca kultu”, to w zasadzie omówienie budowli kościoła, jego inwentarza, ważniejszych zabytków czy innych paramentów liturgicznych. Autor załącza obszerną bibliografię.

Andrzej Dudziński, *Sekrety gdańskich zaułków*, Wydawnictwo „Marpress”, Gdańsk [2012], ss. 78 + 2 nlb.

Zbiór reportaży dziennikarza, pisarza, scenarzysty i reżysera filmów dokumentalnych Andrzeja Dudzińskiego o „kryjących swoje sekrety” gdańskich kamienicach, zaułkach i podwórzach. Autor, niewątpliwie zauroczony wielokulturowością miasta, oprowadza czytelnika po przeszłości grodu nad Motławą.

***Obrazy kaszubskiego morza. W 110. rocznicę urodzin Augustyna Necla*, red. Janina Borchmann i Maciej Tamkun, seria: *Biblioteczka Gminy Wejherowo*, t. XIX, Bolszewo 2012, wyd. Biblioteka Publiczna Gminy Wejherowo im Aleksandra Labudy w Bolszewie, Urząd Gminy Wejherowo, ss. 300 + 4 nlb. + 36**

Zbiór tekstów wydany w ramach *Biblioteczki Gminy Wejherowo* podzielony na następujące zagadnienia: I. *Referaty morskie*, II. *Utwory literackie*, III. *Kaszubskie szanty*, IV. *Inspiracje malarskie powieścią Augustyna Necla „Krwawy sztorm”*. W części „albumowej” książki zamieszczono reprodukcje tychże obrazów oraz archiwalne pocztówki ze zbiorów Marka Seydy i Mirosława Skibniewskiego.

Jerzy Affeltowicz, *Spełnione nadzieje. Ze wspomnień z Borów Tucholskich i Zaborów u schyłku XIX wieku*, wyd. Instytut Kaszubski, Gdańsk 2012, ss. 407

Oparta na motywach rodzinnej tradycji powieść o wioskach i ich mieszkańcach, położonych w Borach Tucholskich i na kaszubskich Zaborach, będąca kontynuacją poprzedniej książki pt. *Gdy napisy w kamieniu porosną mchem. Z życia w Borach w XIX wieku*.

Wacław Szczęblewski. *Artysta z Pomorza*, red. Anna Śliwa, Gdynia 2012, wyd. Muzeum Miasta Gdyni, ss. 96

Jesienią 2012 roku minęło 90 lat od chwili, kiedy Wacław Szczęblewski założył Pomorską Szkołę Sztuk Pięknych w Grudziądzu, którą w 1933 przeniósł do Gdyni. Z tej okazji Muzeum Miasta Gdyni oraz Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu zorganizowały okolicznościową wystawę pod tytułem „Wacław Szczęblewski. Artysta z Pomorza”. Wystawie towarzyszyło wydanie okolicznościowego, stosunkowo nietypowego, albumu, gdzie oprócz reprodukcji prac artysty malarza, znalazły się trzy artykuły mające na celu przybliżenie sylwetki Szcze-

blewskiego. W pierwszym, noszącym ten sam tytuł co cały album, którego autorką jest Anna Śliwa z Muzeum Miasta Gdyni, przedstawiono zawodową i osobistą drogę artysty. W drugim, autorstwa Tomasza Rembalskiego, również pracownika tego muzeum, zatytułowanym *Szkic genealogiczny rodziny Szczeblewskich z Pelplina*, przedstawiono historię przodków artysty, wzbogaconą tablicą genealogiczną. Ostatni artykuł *Działalność Wacława Szczeblewskiego w Grudziądzu (1920–1933)*, autorstwa Emilii Markot z Muzeum w Grudziądzu, poświęcony jest ważnemu okresowi w życiu artysty, kiedy to wrócił z Niemiec do odrodzonej Polski i założył wspomnianą szkołę.

Ernst-Seefried Gulgowski, *Von einem unbekanntem Volke in Deutschland. Ein Beitrag zur Volks- und Landeskunde der Kaschubei* / Izydor Gulgowski, *O nieznanym ludzie w Niemczech. Przyczynek do ludoznawstwa i krajoznawstwa Kaszub*, przekład Magdalena Darska-Łogin, red. naukowa i wstęp Józef Borzyszkowski, Berlin 1911-Gdańsk 2012, wyd. Instytut Kaszubski w Gdańsku, ss. 232 + 3 nlb., ilustracje

Reprint i tłumaczenie na język polski najważniejszego dzieła Izydora Gulgowskiego, twórcy pierwszego muzeum na wolnym powietrzu w Polsce – Kaszubskiego Parku Etnograficznego we Wdzydzach Kiszewskich. Książka *O nieznanym ludzie w Niemczech* po 101 latach staje się ogólnodostępną pracą z dziedziny ludoznawstwa i krajoznawstwa Kaszub dla polskiego czytelnika. Tłumaczenia tekstu niemieckiego dokonała Magdalena Darska-Łogin, zaś opracowanie i wstęp, zatytułowany *O Izydorzycy Gulgowskim, jego żonie Teodorze z Fethków oraz ich dokonaniach i związkach z młodokaszubami* napisał Józef Borzyszkowski. Tekst polski wzbogacony jest ilustracjami (głównie z ostatnich kilkudziesięciu lat), które nawiązują do ilustracji w oryginalnej, niemieckojęzycznej wersji książki Gulgowskiego. Dzieło to od dawna oczekiwane w środowisku etnografów i historyków życia codziennego Kaszub, będzie także doskonałą lekturą dla studentów etnologii i kaszubistyki UG.

Władysław Szulist, *Historyczna Kościerzyna i Polonia kaszubska*, Gdańsk-Lipusz 2012, ss. 212 + 3 nlb., mapy + ilustracje (ss. 76)

Kolejna publikacja książkowa ks. Władysława Szulista stanowi zbiór różnych tekstów, poprzedzonych *Uwagami wstępnymi*. Zbiór otwiera artykuł duchownego *Historyczna Kościerzyna* o pradziejach i historii najnowszej tego kaszubskiego miasta. Następnie znalazła się tam praca dyplomowa ks. Krzysztofa Piątka pt. *Ks. Władysław Szulist jako badacz Polonii kaszubskiej*. Po niej następuje szereg tekstów ks. Szulista, poświęconych m.in. topografii i nazewnictwu w Kościerzynie, Kazimierzowi Pekowi i Marianowi Lemańczykowi. W dalszej kolejności

zamieszczono sześć recenzji różnych publikacji dotyczących tematyki kaszubsko-pomorskiej. Na końcu znalazły się teksty *Postscriptum 2011* i *Korekta 2011*.

Ewa Czerniakowska, *Bernard Milski jako miłośnik Mickiewicza*, Gdańsk – Pruszcz Gdański 2012, wyd. Wydawnictwo Jasne, ss. 52

Bogato ilustrowana książka składa się z kilku części. We wstępie autorka podaje okoliczności powstania szkicu oraz dane bibliograficzne – informacje o wcześniejszych publikacjach zawartych w książce tekstów. Następnie zamieszcza wiersz B. Miłskiego napisany z okazji przeniesienia zwłok wieszca na Wawel. W kolejnych częściach znalazły się szkic biograficzny Miłskiego, tekst dotyczący kultu A. Mickiewicza na łamach „Gazety Gdańskiej” oraz krótkie streszczenia po angielsku i niemiecku wraz z wykazem literatury.

***Tradycjonalizm i neotradycjonalizm w sztuce XIX i XX wieku na Pomorzu*, red. Józef Tarnowski, Roman Nieczyפורowski, Gdańsk 2012, wyd. Gdański Oddział Stowarzyszenia Historyków Sztuki, ss. 220+26 nlb**

Estetycznie wydana i bogato ilustrowana praca zawiera dziesięć szkiców poświęconych zagadnieniom sztuki na Pomorzu. Problem zarysowany we wstępie od strony teoretycznej rozważa J. Tarnowski w pierwszym szkicu. Kolejne odnoszą się natomiast już do konkretnych dzieł, artystów czy też zjawisk kulturowych. Warto zwrócić uwagę choćby na artykuły Marii Szymańskiej: *Artystyczna postawa Mariana Mokwy – między tradycją a innowacją w perspektywie regionalnej*, Jacka Bielaka: *Tradycjonalizm w służbie państwa. Szkice z dziejów nowego gmachu Gdańskiego Gimnazjum Akademickiego* czy też Artura Dobrego: *Hochmeisterstil w architekturze kolejowej Prus na przykładzie dworców Kolei Miast Nadwiślańskich*.

„Karta”. Kwartalnik historyczny, 2012, nr 72, wyd. Ośrodek „Karta”, ss. 159

Warto odnotować ten tom warszawskiego kwartalnika z dwóch powodów. Po pierwsze, zamieszczono tu trzy artykuły dotyczące dawnych Prus Wschodnich, szczególnie w czasie końca wojny w latach 1944–1945. Istotniejszy jest jednak blok materiałów fotograficznych pt. *Wieś państwowa*. To zdjęcia wykonane przez Irenę Jarosińską, która najchętniej fotografowała Pomorze Gdańskie. Z jej bogatej spuścizny wydawca wybrał zdjęcia dokumentujące proces upaństwowiania wsi i tworzenia spółdzielni produkcyjnych w latach 50. Na unikatowych zdjęciach pokazano życie wsi m.in. Kokoszkowach, Mrzezynie, w okolicach Starogardu Gdańskiego i Pucka. Całość spuścizny znajduje się w Ośrodku i z pewnością może stanowić bardzo interesujący materiał do badań historycznych.

Bibliografia Kaszub. Artykuły z czasopism, opr. zespołowe, t. 1: 1945–1956, seria: Pomorskie Bibliografie, Gdańsk 2012, wyd. Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna w Gdańsku, ss. 282

Jak piszą autorzy we wstępie, jest to próba powrotu do projektu, który został podjęty już w latach 80. we współpracy biblioteki i Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego. Jego zamierzeniem miało być przygotowanie całościowej bibliografii Kaszub. Wówczas nie został on zrealizowany, a do pomysłu powrócono w 2010 r. Efektem tegoż jest przywołany tom. Zawarte w nim zostały artykuły prasowe z pierwszego powojennego dziesięciolecia (i tylko z prasy ukazującej się w Polsce). Okazuje się, że było ich bardzo dużo (odnotowano ponad 2500 pozycji!). Układ bibliografii jest dość typowy: dział ogólny, historia, etnografia, zagadnienia społeczne, polityczne i gospodarcze, szkolnictwo i oświata, kultura, językoznawstwo, literatura piękna, sztuka, religia oraz czasopiśmiennictwo i wydawnictwa. Na końcu znalazły się bardzo poręczne indeksy: autorski i przedmiotowy. Należy mieć nadzieję, że wkrótce doczekamy się kolejnych tomów.

Magdalena Ratajczak, Różnorodność kulturowa w mediach. Doświadczenia europejskie, Warszawa 2012, wyd. Dom Wydawniczy „Elipsa”, ss. 255

Interesujący tom autorstwa wrocławskiej autorki, specjalistki od komunikacji oraz mediów mniejszościowych. W dwóch pierwszych rozdziałach omawia ona zagadnienia teoretyczne związane ze zróżnicowaniem kulturowym oraz pluralizmem kulturowym w mediach (wyjaśnia m.in., czym są media etniczne). Rozdział trzeci prezentuje tenże pluralizm kulturowy w praktyce medialnej na przykładzie kilku wybranych krajów: Szwajcarii, Wielkiej Brytanii, Niemiec, Polski i Słowenii. W przypadku Polski autorka poświęca sporo uwagi także mediom kaszubskim! W następnym rozdziale omawia problem prezentowania mniejszości etnicznych w mediach, a w ostatnim zajmuje się Rokiem Dialogu Międzykulturowego oraz Międzynarodowym Rokiem Języków (także w kontekście praktyki medialnej). Całość kończy wykaz literatury oraz indeks osobowy.

Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego, red. Zbigniew Nowak, Supplement III, red. Józef Borzyszkowski, Gdańsk 2012, wyd. Gdańskie Towarzystwo Naukowe, ss. 336

To już w sumie siódmy tom słownika, który staje się tym samym bodaj największym tego typu regionalnym opracowaniem w Polsce. Układ hasel podany jest, podobnie jak we wcześniejszych tomach suplementu, w tzw. systemie holenderskim. Łącznie znalazło się tu ponad 250 hasel autorstwa 48 osób. Bardzo ważne i pomocne jest zamieszczenie na końcu tomu wykazu wszystkich hasel z tomów wcześniejszych.

Michał Graban, *Gdynia wobec przeobrażeń cywilizacyjnych XX i XXI wieku. Ewolucja czynników rozwoju miasta*, Gdynia 2012, wyd. Wyższa Szkoła Komunikacji Społecznej w Gdyni, ss. 300

Monografia, zgodnie z tytułem, została poświęcona czynnikom rozwojowym unikatowego i specyficznego miasta, jakim jest Gdynia. W rozdziale pierwszym, mającym charakter rozważań ogólnych, autor przedstawia analizę przejścia od czynników i uwarunkowań systemowych do czynników oddolnych (rola państwa narodowego, tendencje globalizacyjne, znaczenie zmian cywilizacyjnych doby ponowoczesnej itd.). Drugi rozdział poświęcony został przeobrażeniom gospodarczym Gdyni od początku jej powstania w międzywojniu, przez okres PRL (w obydwu okresach dominująca była rola czynnika zewnętrznego wobec miasta, czyli państwa), aż po lata transformacji systemowej, które przesunęły akcenty rozwojowe w stronę czynników lokalnych. Natomiast rozdział trzeci, także przedstawiony w układzie chronologicznym, podejmuje kwestie przeobrażeń społeczno-kulturowych, w tym kwestię mitu Gdyni i jego znaczenia dla mieszkańców oraz odwoływania się doń w praktycznych działaniach władz lokalnych.